

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ПОБУДОВИ СУДОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

О. ЗАКРОПІВНИЙ,
суддя Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ

SUMMARY

The principle of territorial division as the principle of building of general justice courts system of Ukraine was investigated in the article. The author provided definition of the principle of territorial division and described its characteristics. They are following ones: monocentrism, hierarchy principle, multiple-level system, structuring. These characteristics are derivatives from the principle of territorial division.

Key words: principle, territorial division, judicial system, judicial bodies.

***

В статті досліджується принцип територіальності як принцип побудови системи судів загальної юрисдикції України. Автором дана дефініція принципу територіальності та описано його властивості – моноцентризм, ієрархічність, багатоуровневість, структурованість, які є похідними від принципу територіальності.

Ключевые слова: принцип, територіальність, судова система, судові органи.

Конституційні принципи побудови системи судів загальної юрисдикції є невід'ємною складовою частиною змісту демократії, які складаються з суспільно-правових поглядів народу на організацію судових органів, що знайшли своє закріплення у ч. 1 ст. 125 Конституції України, де зазначено, що система судів загальної юрисдикції в Україні будується за принципами територіальності і спеціалізації. Визначальну роль у конструюванні сучасних підходів до побудови системи судів загальної юрисдикції в Україні відіграли, зокрема, положення Загальної декларації прав людини від 10 грудня 1948 р. та Міжнародного пакту про громадянські та політичні права від 16 грудня 1966 р.

Великий вплив на побудову судової системи держави мав також вступ України до Ради Європи, ратифікація Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., що містять такі принципові положення: 1) кожна людина при визначенні її громадянських прав та обов'язків або при висуненні проти неї будь-якого кримінального обвинувачення має право на справедливий і відкритий розгляд упродовж розумного строку справи незалежним і неупередженим судом, створеним відповідно до закону; 2) кожна людина, визнана судом винною у вчиненні кримінального злочину, має право на перегляд вищою судовою інстанцією винесеного їй вироку і призначеної міри покарання.

Однак визнання зазначених у Конвенції положень є недостатнім для їх застосування у державах-учасниках без відповідних рішень Європейського суду з прав людини (далі – Європейський суд), який наділений правом тлумачення положень Конвенції і протоколів до неї,

що становлять її невід'ємну частину. За роки своєї діяльності Європейський суд розглянув сотні справ і дав тлумачення майже кожному з положень статей Конвенції, що в сукупності сформували доктрину «права на суд», яка базується на наступних складниках: а) необхідна наявність «суду», який створено на підставі закону і відповідає критеріям незалежності та неупередженості; б) суд повинен мати широкі повноваження і бути компетентним у прийнятті рішень з усіх питань права і факту незалежно від того, яка справа розглядається – цивільна, адміністративна, кримінальна чи господарська; в) кожна заінтересована особа повинна мати вільний доступ до суду, тобто можливість розгляду своєї справи в суді, і їй не повинні перешкоджати надмірні правові чи якісь інші перепони.

Загалом на теренах України суди утворювалися, як правило, в адміністративних центрах (повіти, волості, міста, області). Тобто, судова система завжди будувалася у відповідно

до адміністративно-територіального поділу держави. Однак Конституція України не містить прямої вказівки на те, що саме на підставі адміністративно-територіального поділу має будуватися судова система України. Більш того, у ч. 1 ст. 125 Конституції України немає жодного посилання стосовно того, що суди утворюються відповідно до адміністративно-територіального поділу держави.

Але стверджувати про те, що судова система будується у вказаний спосіб, тобто згідно із адміністративно-територіальним поділом, можна виходячи з наступного. У ч. 3 ст. 19 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року передбачено, що підставами для утворення чи ліквідації суду є зміна, зокрема, адміністративно-територіального устрою. Що ж до сучасної Конституції України, то ст. 132 вказує, що територіальний устрій України ґрунтується на засадах єдності та цілісності державної території, поєднання централізації і децентралізації у здійсненні державної влади, збалансованості соціально-економічного розвитку регіонів, з урахуванням її історичних, економічних, екологічних, географічних і демографічних особливостей, етнічних і культурних традицій. Така система адміністративно-територіального поділу держави в повній мірі стоїть на засадах єдності судової влади, оскільки відповідно до ч. 1 ст. 6 Конституції

України судова влада є частиною державної влади, а конституційна засада поєднання централізації і децентралізації у здійсненні державної влади не проявляється так чітко і конкретно, як при функціонуванні судової влади.

Підтвердженням цього є теза про те, що суди в Україні утворюють судову систему, для якої характерні певні зв'язки та відносини між окремими її ланками (судами). Вона віддзеркалює особливості організації державної влади, зокрема її судової складової, рівень соціально-економічного розвитку країни, погляд на місце суду в системі органів влади, досвід її побудови, певні традиції. Загалом характерна риса судової системи України полягає в тому, що вона є системою унітарної держави, котра, на відміну від держав із федеральним устроєм, де існує система як федеральних судів, так і судів окремих суб'єктів федерації (штатів, земель, областей, країв), має єдину судову систему, яка не передбачає поділу предмета юрисдикції між судами за ознакою приналежності їх до різних внутрішньодержавних утворень.

Українській системі судів загальної юрисдикції, як і будь-якій системі, притаманні певні ознаки, що виділяють її з-поміж інших систем. По-перше, це особливий порядок утворення суду, як елемента системи, та його ліквідація. По-друге, наявність спільного завдання, а саме: забезпечення кожному право на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, гарантованих Конституцією і законами України а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. По-третє, наявність спільних принципів функціонування для усіх її елементів (судів). По-четверте, особливості взаємозв'язків: а) внутрішні, між її елементами (судами); б) зовнішні, між окремими елементами (судами) системи та окремими елементами інших, квазісудових систем держави та між нею й іншими системами, що існують у державі.

Виходячи з цього, можна стверджувати, що система судів загальної

юрисдикції – це сукупність судів усіх видів, рівнів та юрисдикцій, що складають єдине ціле, мають спільне завдання, яким є забезпечення кожному права на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, гарантованих Конституцією і законами України, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, об'єднаних спільним способом реалізації судової влади – правосуддя, та спільною формою реалізації правосуддя – судочинством.

Системі судів загальної юрисдикції України притаманні такі властивості як моноцентризм, ієрархічність, багаторівневість, структурованість. Ці якості судової системи, на нашу думку, необхідно класифікувати як похідні від конституційного принципу територіальності побудови системи судів загальної юрисдикції. Для більш ґрунтовного дослідження поняття моноцентризму слід зазначити, що на відміну від біцентризму, що існував понад десять років, коли підсистему загальних судів очолював Верховний Суд України, а підсистему господарських (арбітражних) – рівний йому за статусом Вищий господарський (тоді арбітражний) суд України, то тепер Верховний Суд України є найвищим судовим органом у системі судів загальної юрисдикції, до якої входять і вищі спеціалізовані суди зі своїми підсистемами.

Конституція України у ч. 2 ст. 125 містить припис, за яким Верховний Суд України є найвищим судовим органом у системі судів загальної юрисдикції. Всі інші суди, зокрема, вищі спеціалізовані суди, разом зі своїми підсистемами (апеляційними та місцевими судами), є судами загальної юрисдикції. Разом із Верховним Судом України вони утворюють єдину систему судів загальної юрисдикції, що і пояснює її моноцентризм.

Однак принцип моноцентризму тісно переплітається з принципом ієрархічності, що також притаманний, як ми вже зазначали, судовій системі. Загалом, поняття «ієрархічність» застосовується у тому випад-

ку, коли необхідно вказати на певне підпорядкування. У системі судів загальної юрисдикції це означає послідовну побудову судів від найнижчих до найвищих відповідно до наділених законом повноважень та обов'язковості рішень вищих судів для нижчих.

Закон України «Про судоустрій і статус суддів» фактично нівелював адміністративну ієрархічність у судовій системі. Як убачається з аналізу статей, якими встановлюються повноваження вищих спеціалізованих судів (ст.ст. 27, 29, 32, 34, 38, 41), Верховному Суду України, вищому спеціалізованому суду чи голові такого суду не надано право будь-якого адміністративного втручання у діяльність судів нижчого рівня. Тому про ієрархічність у судовій системі можна говорити виключно в процесуальному аспекті. Отже, ієрархічність у судовій системі означає процесуальну обов'язковість рішень вищих судів для нижчих.

Поняття багаторівневої у системі судів загальної юрисдикції не викликає якихось непорозумінь. Перший рівень цієї системи складають місцеві суди, до якого відповідно до ст. 21 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» входять районні суди, районні у містах, міські та міськрайонні суди, окружні адміністративні суди та місцеві господарські суди. Особа не може звернутися до суду другого рівня, не пройшовши певну процедуру у суді першого рівня, якщо інше не встановлено законом. Другий рівень складають апеляційні суди областей, апеляційні суди міст Києва і Севастополя, Апеляційний суд Автономної Республіки Крим. Ці суди розглядають цивільні і кримінальні справи. У свою чергу, другим рівнем для розгляду господарських та адміністративних справ є відповідно апеляційні господарські та адміністративні суди, які утворюються в апеляційних округах відповідно до указу Президента України.

На третьому рівні цієї системи знаходяться вищі спеціалізовані суди, покликані переглядати судові рішення в касаційному порядку, а

завершує таку «піраміду» Верховний Суд України, який переглядає рішення судів касаційної інстанції у разі неоднакового застосування судами норм матеріального права. Інші процесуальні функції Верховного Суду України не відносяться до розв'язання конкретних справ, що розглядалися у судах нижчого рівня (ст. 38 Закону). Таким чином, судова система судів загальної юрисдикції є чотирирівневою.

Принцип структурованості, що є похідним від принципу територіальності, означає внутрішню побудову кожного із елементів системи. Ця будова хоч і є загальною для всіх судів загальної юрисдикції, однак може в дечому різнитися. Наприклад, від кількості суддів у відповідному суді залежить наявність одного чи більше заступників голови суду.

Хоча серед судів загальної юрисдикції Верховний Суд України є найвищим судовим органом, усі суди самостійні у прийнятті судових рішень. Це проявляється в тому, що відповідно до ч. 1 ст. 6 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» суди здійснюють правосуддя самостійно. Здійснюючи правосуддя, суди є незалежними від будь-якого незаконного впливу. Частиною третьою цієї статті заборонено втручання у здійснення правосуддя, вплив на суд або суддів у будь-який спосіб. Тобто, конституційна засада поєднання централізації і децентралізації у здійсненні державної влади, зокрема судової, знайшла своє закріплення у нормах закону.

Стаття 133 Конституції України вказує, що систему адміністративно-територіального устрою України складають: Автономна Республіка Крим, області, райони, міста, райони в містах, селища і села. Два міста – Київ і Севастополь мають спеціальний статус. Тобто Конституція України закріпила систему територіальної організації України, на основі якої створюються і функціонують державні органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування. А як зазначалося вище, Закон прямо вказує на адміністративно-територіальний

устрій держави, як на одну з підстав утворення чи ліквідації суду. У свою чергу, у ст. 17 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» відтворено конституційний припис щодо побудови системи судів загальної юрисдикції.

Систему місцевих судів складають: а) районні, районні у містах, міські та міськрайонні суди; б) місцеві господарські суди (господарські суди Автономної Республіки Крим, області, міст Києва і Севастополя); в) місцеві адміністративні суди (окружні адміністративні суди, а також інші суди, передбачені процесуальним законом). Здавалося б, проблем з понятійним апаратом не існує. Однак ні в юридичній, ні в спеціальній літературі ми не знайдемо такого поняття як «міськрайонний район» чи «міськрайонне місто». Це говорить про те, що таким словосполученням як «міськрайонний суд» усунуто різницю між районом та містом у сенсі його адміністративного поділу.

Частиною третьою вказаної статті вводиться ще одна назва місцевих адміністративних судів – окружні адміністративні суди, що аж ніяк не узгоджується ні з приписами Конституції України, ні з ч. 3 ст. 19 Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Крім того, ч. 3 ст. 26 Закону Президенту України надано право утворювати апеляційні округи. Назваж, ми ніде не знайдемо наукового визначення «апеляційний округ». У вищевказаних статтях Конституції України (132 та 133), як і в цілому у тексті Основного Закону, не міститься вказівки про округи. До цього ж констатуємо, що в аспекті дослідження важливим є визначення поняття «апеляційний судовий округ». На нашу думку, апеляційний судовий округ – це нормативно визначена частина території держави, на яку поширюються повноваження відповідного апеляційного суду, надані йому з метою перегляду рішень місцевих судів у порядку, встановленому процесуальним законодавством.

Відповідно до ст. 21 Закону України «Про судоустрій України» від 7 лютого 2002 р. Президента

України було наділено повноваженнями утворювати в системі судів адміністративної юрисдикції окружні суди, які стали місцевими адміністративними судами, що розглядали адміністративні справи, пов'язані з правовідносинами у сфері державного управління та місцевого самоврядування, крім справ адміністративної юрисдикції у сфері військового управління. На підставі зазначеного Закону 16 листопада 2004 р. Указом Президента України № 1417/2004 були утворені місцеві і апеляційні адміністративні суди, затверджено їх мережу та кількісний склад суддів, а також з 1 січня 2005 р. було утворено 27 місцевих окружних адміністративних судів та 7 апеляційних адміністративних судів.

Таким чином, утворені місцеві адміністративні суди, юрисдикція яких поширювалася на однойменну область, в Указі дістали назву окружних адміністративних судів. Вочевидь Президент України виходив з того, що об'єднані райони області утворювали округ, у даному випадку з одним на всі райони адміністративним судом. Натомість апеляційні адміністративні суди, юрисдикція яких поширювалася на декілька областей, що також утворювали певний округ, не отримали такої назви. Чинний Закон України «Про судоустрій і статус суддів» зберіг повноваження Президента України щодо утворення окружних судів.

На нашу думку, округ – це узагальнена назва для декількох адміністративно-територіальних одиниць, що об'єднані в одне ціле (територіальну одиницю) для вирішення якихось конкретних державних завдань (економічних, військових, політичних тощо). Територіально округ може охоплювати як декілька районів чи їх частин, так і декілька областей чи їх частин. У такому аспекті можна розглядати і округ у розумінні ч. 3 ст. 21 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо місцевих адміністративних окружних судів та ч. 3 ст. 26 цього ж Закону стосовно господарських та адміністративних апеляційних судів. Однак як ми уже зазначали, Консти-

туція України не передбачає таких адміністративно-територіальних одиниць як округ.

Якщо ж виходити з приписів ч. 2 ст. 8 Конституції України, відповідно до яких Конституція України має найвищу юридичну силу, а закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй, то можна дійти висновку, що законом, всупереч указаним приписам, Президенту України надано право впроваджувати непередбачені Конституцією України територіальні одиниці. Отже, окружні суди утворені не за принципом територіальності, а тому відповідно вони є особливими судами, створення яких не допускається ст. 125 Конституції України. Така ж думка превалювала і стосовно утворення та функціонування свого часу військових судів.

Таким чином, територіальна організація судів місцевого рівня, повноважних вирішувати справи адміністративної юрисдикції, в діючому нормативному оформленні, суперечить приписам Конституції України. Тому виникає необхідність сконструювати дефініцію поняття «судовий округ», під яким розуміється територія кількох районів або їх частин, об'єднаних в одне ціле (територіальну одиницю), для доступного розташування судових органів з метою вирішення по суті судових справ визначених юрисдикції за правилами відповідного процесуального законодавства. На нашу думку, таке визначення дає підстави для перегляду напрямів побудови системи судів загальної юрисдикції із застосуванням принципу територіальності.

Утворення будь-якого суду – це матеріальне втілення в життя відповідного указу Президента України та реалізація його приписів. Для цього органами місцевого самоврядування чи Кабінетом Міністрів України виділяється певне приміщення, де і буде розташована судова установа. Однак, доступ до суду, як до судової установи, не у всіх громадян фізично буде однаковий. Тобто, ті, хто живе поряд із судом, мають перевагу над тими, кому необхідно витратити

певний час на поїздку до суду. Тому говорити про доступність до судової влади/правосуддя в аспекті її побудови для всього населення держави можна лише у процесуальному аспекті, а саме: всі особи мають рівні права при зверненні до суду та є рівними перед законом, оскільки ч. 2 ст. 24 Конституції України встановлено, що не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.

Отже, із усіх мотивів побудови системи судів загальної юрисдикції, на нашу думку, необхідно вилучити такий мотив, як доступність всього населення до судової влади/правосуддя, оскільки цим ставляться в неадекватне становище особи, які проживають або знаходяться на різних відстанях від суду. Хочемо ще раз наголосити, що доступність до судової влади/правосуддя треба розглядати виключно в процесуальному аспекті з точки зору рівності учасників судового процесу перед законом і судом та змагальності сторін.

Саме ж утворення Президентом України суду має два аспекти. По-перше, на території адміністративної одиниці утворюється судова установа яка, по-друге, заповнюється певною кількістю суддів. Цей процес одночасний, що знайшов своє підтвердження в указах Президента України, якими утворювалися суди. Суд може бути тільки там, де є суддя. Немає судді – немає суду. Все інше буде чим завгодно, але не судом. З недалекої історії ми знаємо, що в Україні були виїзні судові засідання, які провадилися на заводах чи фабриках, в навчальних закладах, установах тощо. Проведення таких виїзних судів мало на меті, перш за все, виховання населення в суворому дотриманні законів держави. Тобто, суди пов'язувалися не з приміщенням, а з місцем проведення судового процесу.

Що стосується положення ст. 19 Закону стосовно ліквідації судів, то, на нашу думку, вона кореспон-

дується із п. 23 ч. 1 ст. 106 Конституції України, якими Президента України наділено повноваженнями утворювати суди. Разом із тим, Конституційний Суд України у справі № 1-13/2009 ухвалою від 22 квітня 2009 року припинив конституційне провадження за конституційним поданням Президента України щодо офіційного тлумачення положення зазначеного пункту. Орган конституційної юрисдикції послався на те, що зазначена конституційна норма виписана чітко та зрозуміло і на її реалізацію на законодавчому рівні визначено порядок утворення судів. Суттєво, що стосовно повноважень Президента України стосовно ліквідації судів у контексті вказаного конституційного провадження Конституційний Суд України своєї думки не висловив.

Ми вважаємо, що питання утворення будь-якого суду – це не одномоментний акт, а процес, визначений відповідними часовими рамками з одночасним проведенням низки організаційно-правових заходів. Щодо ліквідації суду, то в сенсі територіального розміщення судових органів її також необхідно розглядати як процес, що має кілька наслідків. По-перше, шляхом ліквідації зменшується загальна кількість судів у державі та у межах відповідних адміністративно-територіальних одиниць. По-друге, ліквідація суду тягне за собою скорочення кількості суддівських посад. По-третє, виникає необхідність переведення суддів до інших судів або їх звільнення з посад, що є компетенцією Верховної Ради України, Президента України та Вищої кваліфікаційної комісії суддів України відповідно. По-четверте, реалізація указу Президента України про ліквідацію відповідного суду покладається або на Кабінет Міністрів України, або Державну судову адміністрацію України. Таким чином, процеси утворення та ліквідації суду безпосередньо пов'язані з реалізацією компетенції Президентом України, що доводить необхідність його участі у судовому будівництві.

У ч. 1 ст. 6 Конституції України зазначено, що державна влада здійс-

снюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Сьогодні існує одностайна думка про те, що судова влада, судова система, правосуддя, судочинство – поняття не тотожні. Судова влада за своїм змістом охоплює всі ці поняття. Їй як різновиду державної влади, відведена роль, що може бути тільки у демократичній, правовій державі, а саме забезпечення захисту прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб від будь-яких неправих дій і рішень, без винятку, від кого б вони не виходили, у тому числі як від службових чи посадових осіб, наділених владними повноваженнями, так і від держави в цілому з метою забезпечення дії верховенства права у державі.

Законом України «Про судоустрій і статус суддів» визначено, що судова влада в Україні відповідно до конституційних засад поділу влади здійснюється незалежними та безсторонніми судами, утвореними згідно із законом. На нашу думку, законодавець у цьому випадку поєднав матеріальне право і процес у одне ціле. Так, поняття «незалежність та безсторонність» відносяться до основних принципів судочинства, є суб'єктивним фактором, а поняття «утворення» – до матеріального права, або ж до судоустрійних принципів, оскільки утворення будь-чого неможливе поза межами матеріального світу. У зв'язку з цим, необхідно зауважити, що Президентом України утворюються судові установи, після чого Державна судова адміністрація України визначається з кількісним складом суддів, і вже після цього Президент України призначає, а Верховна Рада України обирає до цієї установи відповідну кількість суддів, які, як зазначено у частині другій вказаної статті, реалізують судову владу шляхом здійснення правосуддя в рамках відповідних юрисдикцій.

Таким чином, на наш погляд, законодавець припустився помилки, поєднавши у вказаному Законі матеріальну і процесуальну конструкцію в одне ціле. Можна багато говорити про самостійність і незалежність судової влади, про засади та принципи

судочинства, але якщо не утворити суди, то все це залишиться фікцією, а про повноцінну судову владу не може бути й мови. Отже, виправданною та очевидною є необхідність поділу всіх засад і принципів судової влади окремо на її судоустрійні та судочинні принципи.

Слід зазначити, що ряд сучасних авторів продовжують розглядати принципи організації й здійснення судової влади як принципи правосуддя [1, с. 62-77]. Так, І. В. Назаров розглядає судову систему як один з органів (елементів) судової влади [2, с. 9-12], а російська правознавиця О. Б. Абросімова судову систему позиціонує як організаційну форму судової влади [3, с. 35].

У сучасній довідковій літературі зазначено, що правосуддя – це суд, судова діяльність держави, юстиція, установи, які здійснюють судову діяльність держави, а судочинство – оцінка чого-небудь, кого-небудь, чиєїсь поведінки, розгляд судової справи у визначеному порядку [4, с. 477, 661]. У свою чергу, правосуддя за своїм змістом також досить широке поняття. Автори словника юридичних термінів за редакцією професорів В. Г. Гончаренка, П. П. Андрушка поняття «правосуддя» розуміють як форму державної діяльності, що полягає в розгляді й вирішенні судом цивільних, адміністративних, господарських, кримінальних та інших справ. Водночас судочинство, на їх думку, це встановлений порядок (процедура) розгляду відповідних справ на всіх стадіях процесуальної діяльності [5, с. 221, 226].

На думку російських науковців Л. В. Тихомірова та М. Ю. Тихомірова, правосуддя – це здійснювана в порядку, визначеному процесуальним правом, правозастосовна діяльність суду з розгляду та вирішення цивільних і кримінальних справ, а також економічних спорів з метою охорони прав та інтересів громадян, організацій, суспільства і держави. Судочинство – це форма реалізації судової влади, під якою розуміється порядок розгляду справ судами [6, с. 680, 839].

Український вчений-практик В. В. Сердюк вважає, що поняття «пра-

восуддя» і «судочинство» є нетотожними за своїм правовим змістом, позаяк судочинство виступає однією з форм здійснення правосуддя. У свою чергу, правосуддя в порівнянні з судочинством розуміється ним як більш ширше поняття, оскільки виступає в якості шляху реалізації судової влади, поєднуючи в собі декілька форм судочинства [7, с. 48].

Зважаючи на викладене, з огляду на первинне значення утворення судів та наявності судової системи для реалізації судової влади, можна вважати, що судоустрійні (організаційні) принципи судової влади становлять окрему систему принципів, до яких належить і принцип територіальності. *Отже, принцип територіальності – це конституційний принцип (основна ідея, вихідне положення) побудови системи судів загальної юрисдикції, який покладений в основу організації цієї системи, що визначає підходи держави до її формування та забезпечує територіальне розмежування юрисдикції однорідних судів.*

Список використаних джерел

1. Суд, правоохоронні та правозахисні органи України : навч. посіб. / В. С. Ковальський (кер. авт. кол.), В. Т. Білоус, С. Е. Демський та ін.; відп. ред. Я. Кондратьєв. – К. : Юрінком Інтер, 2002. – 305 с.
2. Назаров І. В. Органи судової влади України / І. В. Назаров // Вісник Верховного Суду України. – 2007. – № 10. – С. 9-12.
3. Абросімова Е. Б. Судебная власть в Российской Федерации: система и принципы / Е. Б. Абросімова. – М. : Ин-т права и публ. политики, 2002. – 160 с.
4. Новий тлумачний словник української мови / У 4-х томах. Укладачі В.В. Яременко та О.М. Сліпущко. – К. : Аконті, 1999. – . – Т. 3. – 927 с.
5. Юридичні терміни. Тлумачний словник / В. Г. Гончаренко, П. П. Андрушко, Т. П. Базова та ін. – К. : Либідь, 2003. – 320 с.
6. Тихоміров Л. В., Тихоміров М. Ю. Юридическая энциклопедия. Издание 5-ое, дополненное и переработанное / Под ред. М. Ю. Тихомірова. – М. : «Типография «Наука», 2001. – 972 с.
7. Сердюк В. В. Верховний Суд України в системі розподілу функцій влади: Монографія / В. В. Сердюк. – К. : Істина, 2007. – 232 с.